

The Mitzvah of Kiddush

I. The Source and Nature of the Mitzvah

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קו עמוד א
תנו רבנן זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין תלמוד לומר זכור את יום השבת לקדשו בלילה מניין אדרבה עיקר קדושת בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחלת יומא בעי לקידושי ותו בלילה מנין תלמוד לומר זכור את יום תנא מיהדר אלילה וקא נסיב ליה קרא דיממא הכי קאמר זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין תלמוד לומר זכור את יום השבת

2. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז
לקדשו, לקדשו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו...

3. רמב"ן שמות פרק כ פסוק ח
אבל לרבתינו עוד בו מדרש ממלת לקדשו, שנקדשהו בזכרון, כענין וקדשתם את שנת החמשים שנה (ויקרא כה י), שהוא טעון קדוש ב"ד לומר ביובל מקודש מקודש, אף כאן צוה שנזכור את יום השבת בקדשנו אותו. וכך אמרו במכילתא (כאן) לקדשו, קדשהו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו... וכך אמרו (ברכות כ ב) נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה, וזה על קדוש הלילה, לפי שכל הטעונים קדוש מתקדשים בכניסתן פעם אחת, כגון קדוש החדש, וקדוש היובל, אבל ביום אסמכתא, ואין אומרים בו מקודש כלל, שדיינו בפעם אחת בכניסתו. וכן על היין אסמכתא ואינו קבע כלל... ומשם תלמוד שהמצוה הזאת למדה ממלת "לקדשו", אבל זכור את יום השבת מצוה לזכרו תמיד בכל יום, כמו שפירשנו

4. רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה א
מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר + שמות כ" + זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

5. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנה
והמצוה הקנ"ה היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכור בהם גודל היום הזה ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו. והוא אמרו יתעלה זכור את יום השבת לקדשו. כלומר זכרהו זכר קדושה והגדלה. וזו היא מצות קדוש. ולשון מכילתא זכור את יום השבת לקדשו קדשהו בברכה. ובביאור אמרו (פסחי' קו א) זכרהו על היין. ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו. כלומר ההבדלה שהיא גם כן חלק מזכירת שבת מתוקנת ומצווה...

6. רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה יח
כשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין בלילי ימים טובים ומבדילין במוצאיהן ובמוצאי יום הכפורים שכולם שבתות ה' הן, ומבדילין במוצאי ימים טובים לחולו של מועד ובמוצאי שבת ליום טוב, אבל אין מבדילים במוצאי יום טוב לשבת.

7. מגיד משנה הלכות שבת פרק כט הלכה יח
ודע שאין קידוש יום טוב דבר תורה:

8. ספר גינת אגוז להרב שכטר סימן ד'
ומה"ט שפיר מובן מ"ט ס"ל להרב המגיד
שדוקא קידוש של שבת הוי דאורייתא, דאילו ביו"ט אין צורך לקידוש דברים בכדי לפעול שתהיה קדושת היו"ט חלה מכת ישראל, שהרי כל עיקר קדושת היו"ט הרי נקבעה מכת תיקון הלוח, וכאמור, ופשיטא דישאל מקדשי להו, ודמי יו"ט לשאר קרבנות דליכא בהו מצוה להקדישו לאחר שכבר נתקדשו, שהרי כל עיקר קדושתם הלא באה להם מכת הקדש האדם. וכן בשבת א"צ בכדי ומעתי י"ל דהיינו דוקא בקידוש, שעניינו להעמיס קידוש ישראל ליום השבת, הוא דבעינן להזכיר יצ"מ, שכל ענין קידוש זמן שע"י ישראל תלוי עפ"י דין ביצ"מ. אך בהבדלה, שכל קיומה ועניינה אינה אלא להבדיל ולהפריש בין זמן המקודש לבין זמן דחול, פשיטא דאין מקום כלל להזכיר יצ"מ בה, דמה ענין יצ"מ להבדלה, ומיושבת קושית המנחת חינוך. (חשון תשכ"ז)

II. What Do I Have to Say?

9. שו"ת הרשב"א חלק ד סימן רצה
וכן קידוש היום לזכור אותו בכניסתו כעין שבת וקילוס... וכל אחד ואחד אומר כפי שיוזמן לו מענייני שבחו וקדושתו והזכרת קדושתו ובעל פה ובלא שום נקיטת חפץ לא כוסו ולא פתו. באו הם ותקנו לכל נוסח אחד במקום סעודה ובחפץ. ותקנו שיוכירו קדושתו על היין לפי שאין אומרים שירה אלא על היין.
10. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן רעא
וגם לכאורה לאו דוקא תפלה אלא דכל שמזכיר שבת ואומר שבתא טבתא ג"כ יוצא. דמ"מ הזכיר שבת. ודו"ק:
11. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן רעא ס"ק א
מיהו כשמתפלל תפלת חול והזכיר שבת בלא ברכה, דיצא ידי תפלה כבסימן רס"ח סעיף ד', אפשר ידי קידוש לא יצא, דבעינן ברכה לקידוש היום שיאמר ברוך אתה ה' מקדש השבת
12. ביאור הלכה סימן רעא
והנה ראיתי בחדושי רע"א שמסתפק דאולי יוצא המ"ע באמירת שבתא טבא בלבד ולפלא דהרי הרמב"ם כתב דבעינן זכירת שבת וקידוש:
13. שלחן שלמה שבת חלק א עמ' קמה
ה. מרן זלה"ה היה נוהר מלומר כעש"ק אחר חצות "שבת שלום" ונימק - בע"פ - דהנה מצינו ברעק"א על גליון השו"ע - בס' רע"א - שבוה שאומר שבתא טבא אחר חצות "שבת שלום" ולפי דבריו אם יאמר אדם כן קודם שהתפלל מנחה של ערב שבת ואחר יתפלל של חול הרי זה תרתי דסתרי, ואף שוהו חידוש גדול כי אין ברעת בני אדם לקבל שבת באמירת "שבת שלום" ויש שנוהגים לומר כבר מיום ו' בצהרים, ולא נפסק להלכה ברעק"א הנ"ל, אך כיון שאלו דבריו כדאי להוהר בכך, וראוי לומר בל"א "גוט ערב שבת".
שולחן שלמה - שבת א / אוירבאד, שלמה זלמן בן חיים יהודה ליב - לייזרזון, שמחה בונם / עמוד 162
הודפס מאתר אוצר החכמה
- ## III. Does the Mitzvah Include Wine?
14. תלמוד בבלי מסכת נזיר דף ג עמוד ב - דף ד עמוד א
ור' שמעון נמי הכתיב: מיין ושכר יזיר! ההוא מיבעי ליה: לאסור יין מצוה כיון הרשות. מאי היא? קדושתא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני!
15. רש"י מסכת נזיר דף ד עמוד א
והרי מושבע ועומד עליו מהר סיני הוא - דכתיב זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל כו' (פסחים דף קו) וק"ל דנשבע לבטל את המצוה פטור דלא אתיא שבועה ומבטלה מצוה
16. תוספות מסכת נזיר דף ד עמוד א
ועוד קשה דקדוש היום לאו דאורייתא הוא דנהי נמי דכתיב זכור ודרשינן זכרהו על היין אסמכתא הוא לכ"נ לר"ת דגרסינן בתמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני כלומר ל"ל קרא מיותר לאסור יין מצוה וכי מושבע וכו'
17. תוספות ר"ד מסכת פסחים דף קו עמוד א
ומושבע ועומד מהר סיני הוא שיקדש ואין קידוש אלא במה שהוא שקובע סעודתו או פת או יין דכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם יהא עונג הילכך חייב הוא לאכול ולעבור על שבועתו ועל נדרו כדי שיהא עונג במקום קריאה...
18. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא סעיף א
וכ"כ התוספות [בסוכה דף ל"ח ובנזיר דף ד'] דעל היין הוא רק מדרבנן וכתב המ"א דלפ"ז מדאורייתא בקידוש שאומר בתפלה סגי דקרא כתיב זכור את יום השבת והרי זכר אותו
19. ביאור הלכה סימן רעא
ולמעשה נראה דלענין דאורייתא כגון כזית מצה בליל פסח בודאי יש להחמיר כדבריהם וכן לענין קידוש של לילה דעיקרו הוא דאורייתא ג"כ נכון לחוש לכתחלה לדברי הצ"ח הנ"ל וכן בחתם סופר מחמיר ג"כ לענין רביעית כדבריו [ומיהו לענין קידוש שחרית ולשאר כוס של ברכה יש לסמוך על מנהג העולם שנוהגין כמבואר במ"א ופמ"ג וש"א]